

International Multidisciplinary Research Journal

Golden Research Thoughts

Chief Editor
Dr.Tukaram Narayan Shinde

Publisher
Mrs.Laxmi Ashok Yakkaldevi

Associate Editor
Dr.Rajani Dalvi

Honorary
Mr.Ashok Yakkaldevi

Golden Research Thoughts Journal is a multidisciplinary research journal, published monthly in English, Hindi & Marathi Language. All research papers submitted to the journal will be double - blind peer reviewed referred by members of the editorial board. Readers will include investigator in universities, research institutes government and industry with research interest in the general subjects.

Regional Editor

Dr. T. Manichander

International Advisory Board

Kamani Perera
Regional Center For Strategic Studies, Sri Lanka

Mohammad Hailat
Dept. of Mathematical Sciences,
University of South Carolina Aiken

Hasan Baktir
English Language and Literature
Department, Kayseri

Janaki Sinnasamy
Librarian, University of Malaya

Abdullah Sabbagh
Engineering Studies, Sydney

Ghayoor Abbas Chotana
Dept of Chemistry, Lahore University of
Management Sciences[PK]

Romona Mihaila
Spiru Haret University, Romania

Ecaterina Patrascu
Spiru Haret University, Bucharest

Anna Maria Constantinovici
AL. I. Cuza University, Romania

Delia Serbescu
Spiru Haret University, Bucharest,
Romania

Loredana Bosca
Spiru Haret University, Romania

Ilie Pinteau,
Spiru Haret University, Romania

Anurag Misra
DBS College, Kanpur

Fabricio Moraes de Almeida
Federal University of Rondonia, Brazil

Xiaohua Yang
PhD, USA

Titus PopPhD, Partium Christian
University, Oradea, Romania

George - Calin SERITAN
Faculty of Philosophy and Socio-Political
Sciences Al. I. Cuza University, Iasi

.....More

Editorial Board

Pratap Vyamktrao Naikwade
ASP College Devrukh, Ratnagiri, MS India Ex - VC. Solapur University, Solapur

Iresh Swami
Ex. Prin. Dayanand College, Solapur

Rajendra Shendge
Director, B.C.U.D. Solapur University,
Solapur

R. R. Patil
Head Geology Department Solapur
University, Solapur

N.S. Dhaygude
Ex. Prin. Dayanand College, Solapur

R. R. Yaliker
Director Management Institute, Solapur

Rama Bhosale
Prin. and Jt. Director Higher Education,
Panvel

Narendra Kadu
Jt. Director Higher Education, Pune

Umesh Rajderkar
Head Humanities & Social Science
YCMOU, Nashik

Salve R. N.
Department of Sociology, Shivaji
University, Kolhapur

K. M. Bhandarkar
Praful Patel College of Education, Gondia

S. R. Pandya
Head Education Dept. Mumbai University,
Mumbai

Govind P. Shinde
Bharati Vidyapeeth School of Distance
Education Center, Navi Mumbai

G. P. Patankar
S. D. M. Degree College, Honavar, Karnataka

Alka Darshan Shrivastava
Shaskiya Snatkottar Mahavidyalaya, Dhar

Chakane Sanjay Dnyaneshwar
Arts, Science & Commerce College,
Indapur, Pune

Maj. S. Bakhtiar Choudhary
Director, Hyderabad AP India.

Rahul Shriram Sudke
Devi Ahilya Vishwavidyalaya, Indore

Awadhesh Kumar Shirotriya
Secretary, Play India Play, Meerut (U.P.)

S. Parvathi Devi
Ph.D.-University of Allahabad

S.KANNAN
Annamalai University, TN

Sonal Singh,
Vikram University, Ujjain

Satish Kumar Kalhotra
Maulana Azad National Urdu University

GRT

भूमी (2006) – आशा बगे

प्रा. गणपत हराळे

साहाय्यक प्राध्यापक व मराठी विभागप्रमुख,
गणपतराव आरवाडे वाणिज्य महाविद्यालय, सांगली.

सारांश : आधुनिक मराठी कादंबरीकार आणि कथाकार लेखिकांमध्ये आशा बगे हे एक महत्त्वाचे नाव आहे. विदर्भातील नागपूर येथे वास्तव्य करणाऱ्या आशा बगे सन 1980 पासून सातत्याने लेखन करित आलेल्या आहेत. आशा बगे यांनी विशेषतः कथा आणि कादंबरी या वाङ्मयप्रकारात लेखन केलेले आहे. 'मारवा' (1984), 'अत्तर' (1986), 'पूजा' (1989), इत्यादी त्यांचे कथासंग्रह विशेष उल्लेखनीय आहेत. 'मनस्विनी' (1978), 'झुंबर' (1984), 'सेतु' (2000), 'आकाश' (2000), 'त्रिदल' (1994), 'धर्मक्षेत्रे' (1996), 'भूमी' (2004), 'भूमिका आणि उत्सव' (2011) इत्यादी कादंबऱ्या त्यांनी लिहिलेले आहेत. आपल्या लेखनातून आशा बगे यांनी आजच्या स्त्रीची मानसिक स्पंदने आणि बदलत गेलेली कुटुंब जीवनाची वीण उलगडून दाखवली आहे. आशा बगे यांनी केवळ स्त्रीलिखित मराठी साहित्यातच नव्हे तर एकूणच मराठी साहित्यातही स्वतःची मुद्रा उमटविली आहे. आशा बगे यांच्या इ.स. 2004 मध्ये लिहिलेल्या 'भूमी' या कादंबरीला साहित्य अकादमीचे पारितोषिक लाभलेले आहे. त्यामुळे त्यांची 'भूमी' ही कादंबरी अखिल भारतीय कादंबऱ्यांमध्ये उच्च दर्जाची ठरलेली आहे. परंपरेचा धागा न सोडता सनातन नात्यातील नवेपण शोधणे हे त्यांच्या लेखनाचे वैशिष्ट्य आहे.

प्रस्तावना :

आशा बगे यांची 'भूमी' ही कादंबरी म्हणजे मैथिली या एका पोरक्या पण मनस्वी आणि जीवनाच्या प्रवासात स्वयंसिद्धा ठरलेल्या मुलीची कहाणी आहे. ही संपूर्ण कादंबरी मैथिली ह्या व्यक्तिरेखेभोवती गुंफली गेलेली आहे. मैथिलीच्या बालपणापासून ते प्रौढपणापर्यंतच्या काळ या कादंबरीत रंगविला आहे. या काळात घडणाऱ्या घटना, प्रसंग, तिच्या जीवनात आलेल्या विविध व्यक्ती या सर्व अनुभवांतून घडत जाणारी मैथिली, तिचा परिस्थितीशी, व्यक्तींशी आणि स्वतःशीही होणारा संघर्ष 'भूमी' मध्ये चित्रित झालेला आहे. 'भूमी' मध्ये स्त्री-पुरुष नात्यांचा पट सूक्ष्मपणे विणलेला आहे. 'भूमी' ही कादंबरी म्हणजे स्वतःच्या अस्तित्वासाठी संघर्षरत असणाऱ्या एका आधुनिक मैथिलीचे जीवनायन आहे. वडिलांच्या मृत्यूनंतर तामिळी ख्रिश्चन आईच्या संस्कारात वाढलेली, आईच्या मृत्यूनंतर मुंबईत आल्याकडे आलेली मैथिली आयुष्यात वेगवेगळ्या नात्यातून जाताना आनंद, सुखदुःखाशी संघर्ष करताना बुद्धिवादी स्त्री म्हणून जगताना अशी तिची विविध रूपे वाचकाला अंतर्मुख करतात. 'भूमी' कादंबरीतील मैथिलीबद्दल लेखिका आशा बगे म्हणतात- ही आहे मैथिलीची भूमी. वाल्मिकींनी जिला मर्यादापुरुषोत्तम रामाच्या पुरुषी संकुचित दृष्टीतून रेखली, त्या मर्यादेतच अडकून न राहणाऱ्या अशा एका आधुनिक मैथिलीची वडिलांच्या मृत्यूनंतर तामिळी ख्रिश्चन आईच्या संस्कारात वाढलेली, कडलूर या समुद्रकिनारी वसलेल्या लहानशा गावातील ही मैथिली तिचे आयुष्य मृत्यूनंतर मुंबईत आल्याकडे आल्यावर अनेक वळणांतून सरकत राहते. पण आयुष्यातला प्रत्येक अनुभव तिला तिच्यातील अंतःस्थ स्वत्वाची जाणीव देत, कधी त्याच्याशीही संघर्ष करवत, घडवत नेतो. एका अनाथ, हट्टी मुलीचं एका बुद्धिवान, समंजस नि आत्मसामर्थ्याच्या बळावर आयुष्याला समजून घेणाऱ्या एका प्रगल्भ स्त्रीमध्ये रूपांतर करत स्वतःमधल्या सर्जकशक्तीनं स्वतःला उजळत नेणाऱ्या या मैथिलीच्या भूमीचे हे पाझर म्हणजे तिच्या स्वत्वाचेही हुंकार." असल्याने गौरवोद्गार आशा बगे काढतात.

'भूमी' ही नायिकाप्रधान कादंबरी असल्यामुळे नायिका मैथिली ही या कादंबरीच्या केंद्रस्थानी आहे. समुद्रकिनार्यावरच्या कडलूर या छोट्याशा गावात मैथिली आणि तिची आई अम्मा राहत असतात. मैथिलीवर दोन भिन्न धर्माचे संस्कार झालेले आहेत. मैथिलीचे वडील हे हिंदू धर्मीय तर आई - अम्मा ही तामिळी ख्रिश्चन आहे. मैथिली ही लहान असतानाच वडिलांचे आणि अजाण झाल्यानंतर आईचे निधन झाल्यामुळे पोरकी होते. तिच्या आईच्या मृत्यूनंतर मात्र तिची आत्या तिला मुंबईला शिक्षणासाठी घेऊन जाते. मैथिलीच्या जडणघडणीत तिच्या आत्याचा सिंहाचा वाटा असतो. मैथिलीला मुंबईच्या वातावरणाशी जुळवून घेण्यास सुरुवातीच्या काळात अनेक संकटाना सामोरे जावे लागते. आजच्या आधुनिक युगातील नोकरी करून घर सांभाळणाऱ्या अनेक स्त्रियांच्या व्यथा मैथिलीच्या रूपाने आशा बगे 'भूमी' कादंबरीमध्ये मांडतात. "मी फार आजारी आहे. मैथिलीला तुम्ही इथून घेऊन जा तिला तिकडे शिकवा. डॉक्टर अंकल, मुंबईची मैथिलीची आत्या आणि अम्माची मोठी बहीण त्रिचनापल्लीची अशी तिघांना पत्र लिहिली" (पृ.21-22) असा निरोप अम्मा सर्व नातेवाईकांना पाठविते. परंतु आत्याशिवाय इतर कोणतही नातेवाईक मैथिलीला मदत

करीत नाहीत.

मुंबईत आल्यानंतर मैथिलीच्या आयुष्याला वेगळी कलाटणी मिळते. 'तुझ्यामध्ये विश्रामाची बुद्धी असून मैथिलीला शिक्षणासाठी मुंबईला आणले आहे' असे तिची आत्या तिला सतत सांगत असते. तरीही मैथिली दहावीत इंग्रजी विषय सोडून इतर सर्व विषयात नापास होते. त्यावेळी असू दे. आता करशील अभ्यास चांगला. हे पहिलं वर्ष कृष्णार्पण (पृ.27) असे म्हणून तिची आत्या मैथिलीला समजावून सांगते. आत्या ही मैथिलीला तिच्यावरील जबाबदारीची जाणीव करून देत राहते. उदय हा गोपाळरावांच्या पहिल्या बायकोचा मुलगा मैथिलीला लग्नासाठी मागणी घालतो. पण 'मैथिलीला शिकायचं आहे' या कारणाने आत्या या लग्नाला नकार दर्शविते. मैथिलीचा स्वतःच्या कर्तृत्वावर प्रचंड आत्मविश्वास असल्यामुळे मैथिली अहोरात्रपणे दहावीच्या परीक्षेचा अभ्यास करते. त्यामुळेच तिला दहावीच्या परीक्षेत ऐंशी टक्के मार्क्स पडतात. मैथिली ही जिद्द, चिकाटी, कठोर मेहनत आणि प्रामाणिकपणा या गुणांच्या जोरावर पुढील आयुष्यात यशाची नव नवीन शिखरे गाठत राहते. आपल्या शिक्षणाच्या खर्चाचे ओझं आत्याच्या कुटुंबावर पडू नये म्हणून आत्याची मुलगी बीनाच्या ओळखीने ग्रंथालयात काही महिने कामाला जाऊन अर्थार्जन करते. त्या दरम्यानच्या कालखंडातच तिला मराठी आणि इंग्रजी वाचनाचा नाद लागतो. त्यामुळेच मैथिलीला तिच्या बौद्धिक क्षमतेचा अंदाज येतो आणि तिला बारावीला अद्ययाऐंशी टक्के मार्क्स पडतात. त्यानंतर मैथिली आर्टस मधील इंग्रजी विषय घेऊन एम. ए. करण्याचा निर्धार व्यक्त करते. मैथिली महाविद्यालयातील स्नेहसंमेलनामध्ये शेक्सपिअरच्या नाटकातील इंग्रजी प्रवेश सादर करते. या नाटकांच्या छंदामुळे मैथिली, कीर्ती, मिलिंद आणि चेतन यांचा गुप तयार होतो. महाविद्यालयीन जीवनात नाटकामुळे मैथिली आणि मिलिंद यांच्यातील मैत्रीचे रूपांतर प्रेमामध्ये होते. बी. ए. च्या शेवटच्या वर्षात असताना मैथिली आणि मिलिंद दोघेही एकमेकांकडे आकर्षित होतात. "मैथिलीवर कुठले संस्कार झाले आहेत? म्हणजे धर्माबद्दल विचारते. आमचं घर जुनं आहे. मिलिंदची आजी आहे. त्यांना चाललं पाहिजे. मिलिंद आमचा एकच मुलगा. कीर्तीचं लग्न जमलंय यांच्याकडेही पटलं पाहिजे." (पृ.81) असे म्हणत मिलिंद आणि मैथिलीच्या लग्नाला मिलिंदची आई ही मैथिलीची आई तमिळीयन ख्रिश्चन असल्यामुळे त्यांच्या लग्नाला विरोध करते. त्यानंतर "हे पहा, मी अमेरिकेला जाऊन येतो वर्षभर तोवर सगळी धूळ खाली बसेल. मग एवढा विरोधही राहणार नाही. तू एम. ए. कर." (पृ.82) अशा पद्धतीने मिलिंद हा मैथिलीला तोपर्यंत वाट पाहण्याचा सल्ला देतो. मिलिंद अमेरिकेला गेल्यानंतर मैथिली काही काळ अस्वस्थ होऊन जाते. मात्र त्यानंतर ती स्वतःचा विचार वास्तवाच्या अंगाने करून स्वतःला सावरण्याचा प्रयत्न करते. या दरम्यानच्या काळातच ती देवस्थळीबाईंच्या घरी पुस्तकांच्या प्रेमाखातर पडेल ते काम करून देवस्थळीबाईंना घरकामात मदत करते.

मैथिली बी. ए. ला इंग्रजी लिटरेचरमध्ये विद्यापीठात सर्वप्रथम आल्यानंतर मित्रा सरांच्या सल्ल्यानुसार ती एम. ए. (इंग्रजी) ला प्रवेश घेते. मैथिली एम. ए. ला सुद्धा क्लास मिळवून विद्यापीठात सर्वप्रथम येण्याच्या मान पटकाविते. त्याच सुमारास देवस्थळीबाईंचे निधन झाल्यामुळे दांडेकर हे शंतनूचे स्थळ मैथिलीसाठी सूचवितात. शंतनू हा प्रोफेसर देवस्थळीचा मुलगा आहे. शंतनूचे स्थळ मैथिलीसाठी आल्यानंतर मैथिली त्याबाबत सकारात्मक विचार करून लग्नाला होकार देते. ठरल्याप्रमाणे मैथिली शंतनूचे लग्न अगदी साधेपणाने पार पडते. शंतनूशी लग्न झाल्यानंतर ते दोघेही मुंबई सोडून मद्रासला वास्तव्यासाठी निघून जातात. मद्रासला पोहोचल्यानंतर मैथिलीने मद्रास विद्यापीठात पी.एच.डी साठी नाव नोंदवले तिला इंग्रजी आणि मराठी साहित्याची आवड असल्यामुळे तिचे लेखन अतिरिक्तपणे चालूच असते. डॉ. अरुणाचलम सरांच्या मार्गदर्शनाखाली शैलेच्या कविता या विषयावर मैथिली मद्रास विद्यापीठाच्या विद्यावाचस्पती ही पदवी संपादन करून त्याच विद्यापीठात प्राध्यापिका म्हणून नोकरीला लागते. मैथिली नोकरीमुळे स्वतःचे एक भावविश्व निर्माण करते. परंतु शंतनूचा मात्र स्वतःवरील आत्मविश्वास ढासळू लागल्यामुळे कंपनीतील ऑफिसच्या कामात त्याला दुय्यम स्वरूपाची वागणूक दिली जाते. दरम्यानच्या काळात त्यांना अंशुमन नावाचा गोंडस आणि लोभस मुलगा होतो.

मैथिलीचे आणि शंतनूचे फारसे जमत नसावे हे आत्याच्या लक्षात आल्यानंतर 'दरवाजा ठेंगणा असेल तर आपणच वाकून जायचे असते' असे वैश्विक सत्य आत्या मैथिलीला समजावून सांगते. "अंग, तुझं कॉलेज, तुझं लेक्चर, तुझी पुस्तकं या सगळ्यांपासून तू आपलं घर, नवरा दूर ठेवतेस !" (पृ.130) अशा रोखटोख शब्दांत आत्या मैथिलीला सुनावते. तरीही या दरम्यानच्या कालावधीत मैथिली आणि शंतनू यांच्यातील संवाद कमी होत जातो. कंपनीने शंतनूची बदली पॉडिचेरीला केल्यानंतर मात्र तो नोकरीचा राजीनामा देतो. शंतनू हा मैथिली आणि स्वतःमधील विवाद अंशुमनजवळ बोलून दाखवतो. अंशुमन व मैथिली या दोघांचे विचार स्वतंत्र आहेत. तरी ही अंशुमन हा आपल्या वडिलांच्या वळणावर जातो.

बंगलोर विद्यापीठात इंग्रजी विषयाच्या प्रोफेसरपदासाठीची जाहिरात आल्यानंतर त्या ठिकाणी ती अर्ज करते. त्यानंतर ती बंगलोर विद्यापीठात नोकरीला लागते. त्या ठिकाणी ती स्वतंत्र घर भाड्याने घेऊन एकटीच राहते. परंतु तिथेही ती तिचे स्वतंत्र वलय निर्माण करते. डॉ. मित्रा, डॉ. अरुणाचलम, डॉ. पदमनाभन आणि डॉ. सुधीर निरंजन या सर्वांच्या सहकार्यामुळे तिच्या जीवनाला वेगळी दिशा प्राप्त होते. शेवटी अंशुमन आणि नीरजा यांच्या लग्नानंतर ती बंगलोर सोडून पुन्हा मद्रासला परत येतो. हा मैथिलीचा जीवनप्रवास आशा बगे यांनी 'भूमी' या कादंबरीत मांडलेला आहे. मराठीतील ज्येष्ठ समीक्षका प्रभा गणारेकर ह्या आशा बगे यांच्या कादंबरीबद्दल म्हणतात की, "आपल्या आतल्या स्वराला 'ओ' देणारी स्वतःचा मार्ग शोधणारी, धडपडणारी, कधी हरणारी तर कधी जिद्दीने उभी राहणारी मनस्वी व्यक्तिमत्त्वे, त्यांचा तोल पेलून धरणारे संवाद, संथ परंतु कादंबरीच्या गतीला बांध न येऊ देणारे निवेदन, सुसंवादी वातावरणनिर्मिती ही आशा बगे यांच्या कादंबरीचे वेगळेपण दाखवणारी वैशिष्ट्ये आहेत. जीवनाचे कूट, अगम्य, अतर्क्य स्वरूप आणि त्याहूनही अगम्य, अतर्क्य असे मानवी मन यांच्या दुहेरी धाग्यांमुळे या कादंबऱ्या समकालीन कादंबरीत वेगळे स्थान मिळवतात." हे प्रभा गणारेकर यांचे मत विचारात घेता आशा बगे यांची 'भूमी' ही कादंबरी आजच्या समकालीन स्त्रीवादी कादंबरीमधील एक अब्बल दर्जाची कादंबरी आहे.

'भूमी' मधील मैथिली आपल्या कुटुंबाला सावरण्यासाठी स्वतःच्या भावनांचा त्याग करते. परंपरेनी चालत आलेली कुटुंबव्यवस्था सांभाळत नैतिकदृष्ट्या कुठेही स्वतःचा तोल ढळू देत नाही. तरीही स्वतःचे जीवन स्वतंत्रपणे जगण्याचा प्रयत्न करते. तिच्या भावनांची झालेली घुसमट आशा बगेंनी 'भूमी' मध्ये प्रभावीपणे मांडण्याचा प्रयत्न केलेला आहे.पुरोगामी विचारात वाढलेली

मैथिली परंपरागत कुटुंबव्यवस्थेला सांभाळण्याचा कसोशीने प्रयत्न करते.आशा बगेच्या 'भूमी' या कादंबरीबद्दल डॉ. अरुंधती वैद्य म्हणतात की, "वाडमयीन महात्मतेच्या दृष्टीने 'भूमी' ही एक श्रेष्ठ कलाकृती ठरत नसली तरी परंपरा व आधुनिकता यांच्या मनोहर संयोगाने नटलेली ती एक चांगली कलाकृती नक्कीच आहे." या डॉ. अरुंधती वैद्य यांच्या अभिप्रायावरून मराठी स्त्रीवादी कादंबरी विश्वातील आशा बगेच्या 'भूमी' या कादंबरीच्या योगदानाची कल्पना येते. आजच्या आधुनिक युगातील नोकरी करून घर सांभाळणाऱ्या अनेक स्त्रियांची व्यथा मैथिलाच्या रूपाने आशा बगेंनी भूमी मध्ये कादंबरीत मांडलेली आहेत.

संदर्भग्रंथ :

1. बगे आशा, भूमी, मौज प्रकाशन गृह, मुंबई – 04, पहिली आवृत्ती – 10 डिसेंबर, 2004.

Publish Research Article

International Level Multidisciplinary Research Journal For All Subjects

Dear Sir/Mam,

We invite unpublished Research Paper, Summary of Research Project, Theses, Books and Book Review for publication, you will be pleased to know that our journals are

Associated and Indexed, India

- * International Scientific Journal Consortium
- * OPEN J-GATE

Associated and Indexed, USA

- EBSCO
- Index Copernicus
- Publication Index
- Academic Journal Database
- Contemporary Research Index
- Academic Paper Database
- Digital Journals Database
- Current Index to Scholarly Journals
- Elite Scientific Journal Archive
- Directory Of Academic Resources
- Scholar Journal Index
- Recent Science Index
- Scientific Resources Database
- Directory Of Research Journal Indexing

Golden Research Thoughts
258/34 Raviwar Peth Solapur-413005, Maharashtra
Contact-9595359435
E-Mail-ayisrj@yahoo.in/ayisrj2011@gmail.com
Website : www.aygrt.isrj.org